

НАПРЯМ І. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕБЬ

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ШАРІАТУ

ГЛУЩЕНКО М. В.

студент

КУЧЕР М. О.

студент

МИРОНЕЦЬ О. М.

*старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права*

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Громадянське суспільство в Україні перебуває на етапі становлення. Вірування та культура відіграють важливу роль у процесі його формування, так як становлять світоглядне підґрунтя кожного з його членів. В умовах неоднорідності громадянського суспільства за релігійною ознакою реалії сьогодення, у яких світська держава з проголошеною на конституційному рівні свободою совісті, не обмежує людей у виборі та сповідванні релігії, відкривають питання суспільно-формуючої ролі релігійних вподобань для наукових дискусій. Зважаючи на вказане, дослідження теоретико-правових аспектів шаріату у контексті впливу на становлення громадянського суспільства, безумовно, є актуальним.

Мусульманське право віднесено до релігійно-общинної групи релігійно-традиційного типу правової системи. Як своєрідний юридичний феномен воно має відверто релігійний зміст. Мусульманське право виникло в єдності із шаріатом, який становить найважливіший компонент ісламської релігії. Його можна вважати складовою частиною релігії ісламу [1, с. 588].

Ісламське канонічне право, засноване на вченні Корану і традиціях Пророка (Хадисів і Сунни), призначене як для релігійних, так і світських обов'язків, а іноді і для покарання за правопорушення. Це право в основному було доповнено законодавством, адаптованим до умов сьогодення, але незважаючи на це, предметом спору між мусульманськими традиціоналістами та реформаторами є принцип, за яким воно повинно застосовуватися в сучасних державах [2].

Шаріат (арабською – належний шлях) – узагальнена назва системи етико-правових приписів ісламу щодо правил поведінки мусульманина, доктринальна основа мусульманського права (фікха). Розроблений у 7–10 століттях в Арабському халіфаті у вигляді загальноприйнятих принципів розуміння, тлумачення і застосування Корану та Сунни. Шаріат містить норми конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального і процесуального права. Шаріат складається з норм моралі, поведінки в суспільстві й родини (муамалат), релігійних догматів та обрядів (ібадат), системи покарань (укубат). Проголошує рівність усіх мусульман перед законом. Поділяє усі дії людини на п'ять категорій: обов'язкові, бажані, дозволені, недостойні (без покарання) та заборонені. Шаріат розглядається як даний Богом, вічний та незмінний. На основі цього спостерігається його відмінність від власне фікха, джерелом якого визнається також людська думка, виражена в узгодженій позиції авторитет, юристів-богословів (іджми) та судженні за аналогією (кяясі). Тлумачення духу і норм шаріату, його співвідношення з фікхом відрізняється залежно від релігійно-правових течій (мазхабів). У 19–20 століттях у зв'язку з виданням світських галузевих кодексів права у мусульманських країнах дія шаріату звужилася лише до шлюбно-сімейної та релігійно-обрядової сфер. Зраз шаріат здебільшого замінено світським законодавством, проте саме шаріат залишається основою права частини азіат-

завжди та підставляється праві застоювати до судами Саудівської Аравії, регулює відносини інших арабських держав, але не викликає законодавством [3].

Також існує точка зору про поділ двох видів на наступних вісім гіллях

1. Фарз – це дія, що зобов'язує кожну людину в строгой формі виконувати приписи шариату. Вважається, що за його виконання особа буде нагороджена Аллахом, а за невиконання без поважних причин – строго покарана. Та особа, що не вірить в істинність цих зобов'язань, переходить у категорію невірнучих. Фарз поділяють на два види: фарз айн і фарз кіфая. Фарз айн зобов'язаний робити кожен мусульманин, наприклад: п'ятиразова молитва. Фарз кіфая – це фарз, який покладається на мусульманську громаду.

2. Важіб також, як і фарз, є обов'язковим процесом, що вимагає виконання. Вважається, що за виконання важібі людина буде нагороджена Аллахом, а за невиконання без поважних причин – вважатися великим грішником.

3. Суннат є дією, яку виконував Пророк і говорив, що за їх виконання чекає винагорода. Вказане ставить питання про прагнення до виконання кожного суннату, за невиконання якого особа буде відповідати в День суду.

4. Мустахаб – це дії, які часто виконувалися Пророком. Вважається, що ті, хто виконують мустахаб, будуть винагороджені (сауаб), а ті ж, які не виконують, не вважатимуться грішними і в День суду відповідальності не несуть.

5. Мубах – це така дія, яку можна робити або ж ні. До мубах відноситься усе, що не зазджується шариатом.

6. Харам – дія, яка категорично заборонена і засуджувана шариатом. Той, хто вчиняє харам вважається великим грішником. Хто, боячись гріха, утримується від виконання хараму, той буде нагороджений Аллахом. Той, хто спростовує харам, зневірюється і переходить в категорію невірнучих. Розрізняють два види хараму: харам зулмі і харам гайрі зулмі. Харам зулмі – це такий харам, вчинення якого завдає шкоди стороннім людям (наприклад, крадіжка), а харам гайрі зулмі приносить шкоду тільки тому, хто його вчиняє (наприклад, споживання недозволеного). Вважається, що той, хто вчинив харам зулмі і присягнувся надалі не здійснювати його, буде прощений Аллахом лише за умови прощення з боку потерпілого. Якщо ж вчинено харам гайрі зулмі і винний покається у скоєному, зарікся не повторювати вчинку, то Аллах можливо пробачить його.

7. Макрух – це заборонена дія. Хто не робить макрух, свідомо боячись гріха, тому буде нагороджений Аллахом. Той же, хто здійснює вказане, буде грішним. Хто спростовує і каже, що ці дії можна робити, стає грішником, хоча і не переходить в категорію невірнучого.

8. Мустакрух – це дія, яку Пророк вважав за краще зовсім не робити. Він роз'яснював, що зробивши мустакрух, людина отримує тільки шкоду. Мустакрух, не будучи великим гріхом, показує велику невихованість людині [4].

Варто звернути увагу, що усе більша кількість мусульманських країн включають частини шариату в положення своїх конституцій, вважаючи будь-яке законодавство, яке суперечить положенням ісламського закону неконституційним. Ця тенденція є продовженням Пакистанської, яка почалася з Постанови Худуд у 1979 році, а в Єгипті – з 1980 року, з поправки до конституції про те, що «принципи ісламського шариату є головним джерелом законодавства». Прийнята конституція Іраку включала положення про те, що «жоден закон не може бути прийнятий, якщо він суперечить безперечним законам ісламу» [5]. Як вказує Скакун О.Ф., на державному рівні в мусульманських країнах розроблена концепція «верховенства шариату», яка перегукується із сучасними концепціями правової держави [1, с. 592].

Варто зауважити, що в сучасних умовах, деякі з законів шариату дуже відрізняються від правил поведінки, наприклад, романо-германської та англо-саксонської правових систем. Наприклад, у Саудівській Аравії жінки зобов'язані носити чорні абая, їм забороняється керувати автомобілем, користуватися громадськими автобусами, спілкуватися з особою чоловічої статі, яка не є їх родичем. Крім того, у випадку зваблювання, жінку може бути покарано за «провокування» чоловіка до оочини наприклад, порушенням вказаного вище правила дрес-коду. Також жінка не має права навчатися, працювати або ж виймати за кордон за відсутності згоди чоловіка або родича чоловічої статі, вона одержує у два рази менше спадщини, а по досягненні її дитинною семірного віку права на дитину безповоротно переходять батьку або ждді дитини [6]. Наприклад, існує наступний порядок передачі спадщини за шариатом у випадку смерті чоловіка, у якого за-

значимої мати, брат, дружина і дві дочки. Насамперед необхідно розподілити її в частини покійного і діалогіся, чи не залишив він заповіту (не більше однієї частини спадщини) на користь кого-небудь. Мати покійного отримує одну шосту частину спадщини, дружина – одну восьму, дві дочки – дві третини від усієї спадщини. Якщо щось залишається, то це отримує брат покійного [7].

Вказаний характер поведінки, а також розуміння правового статусу жінки у суспільстві це є типовим для інших правових систем. За таких умов розуміння ролі права та держави у вирішенні соціальних конфліктів, а також моделі регулювання правових відносин може значно відрізнятися у представників англо-саксонської, романо-германської та мусульманської правових систем. Актуальність вказаного особливо зростає у випадку, наприклад, укладення шлюбу між представниками різних типів правових систем. На нашу думку, з метою уникнення можливих конфліктних ситуацій морального, а також матеріального характеру до моменту офіційного створення сім'ї варто як майбутньому чоловіку, так і дружині бути обізнаними з законодавством один одного, а також релігійними нормами, що носять загальнообов'язковий характер.

Отже, на нашу думку, шариат у наші дні залишається унікальним регулятором суспільних відносин на основі релігійних норм, ступінь обов'язковості яких має варіативний характер за територіальним місцезнаходженням країн, у яких його визнано джерелом права. Безумовно, шариат відіграє важливу роль у регулюванні поведінки людей, впливає на їх свідомість, культуру, а тому на формування суспільства як такого. Зважаючи на наявність, а також тенденцію до зростання чисельності представників мусульманської релігії в Україні у зв'язку з вимушеною міграцією внаслідок становлення громадянського суспільства в нашій державі також відбуватиметься з урахуванням вказаного чинника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підруч. / О.Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
2. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100459602>.
3. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 1998 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/11301107/legal/shariat>.
4. Исламский шариат [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mamont4.chat.ru/Shariat.htm>.
5. Reclaiming Tradition : Islamic Law in a Modern World. International Affairs Review [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.iar-gwu.org/node/23>.
6. Права женщин в Саудовской Аравии. Материал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Права_женщин_в_Саудовской_Аравии.
7. III. Наследование в Исламе / Ш. Аляутдинов [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://umma.ru/fetvi/deti/4851-nasledovanie>.